

Langtidsplaner til besvær

Kjell Inge Bjerga, Institutt for forsvarsstudier, FHS

Våren 2020 fremsendte regjeringen sitt forslag til ny langtidsplan for forsvarssektoren til Stortinget. Planen skulle gjelde for perioden 2021-2024. Den *politiske* planen som Forsvarsdepartementet hadde skrevet var basert på *faglige* studier gjort av Forsvarets forskningsinstitutt, forsvarsgrenene og forsvarssjefen – og andre eksperter. Siden Erna Solbergs regjering har mindretall på Stortinget, måtte det være et flertall for planen blant de folkevalgte for at den skulle bli vedtatt, pengene bevilges og regjeringen få ordre tilbake om å iverksette den.

Det var det ikke. For første gang i historien ville ikke Stortinget engang behandle den. Lederen av den komiteen på Stortinget som har ansvaret for behandlingen, Anniken Huitfeldt i Utenriks- og forsvarskomiteen, sendte den i juni tilbake til regjeringen med beskjed om å prøve på nytt til høsten. Komiteen hadde åtte spesifikke spørsmål som den krevde at en ny plan svarte ut, for i det hele tatt å vurdere å behandle den.

Hvorfor var Stortinget så misfornøyd, var planen direkte dårlig? Og hvordan så den nye planen som Stortinget fikk i oktober ut? Gjaldt problemene Luftforsvaret? Hva sier egentlig den nye planen om Luftforsvaret i de neste fire til åtte årene, og hva bør skje videre fremover?

Hovedproblemet med planen fra våren 2020 var at den ikke var for fire, men for *åtte til 15 år*. Det betydde at det nesten ikke sto noe konkret om hva nytt Forsvaret skulle tilføres i tiden mellom 2021 og 2024. De fleste konkrete tiltakene skulle komme mellom 2024 og 2028 – eller enda senere. Det vil si et tidsspenn like langt som det fra 1939 til langt inn på 1950-tallet. Altså de årene hvor verden så både utbruddet og sluttet av andre verdenskrig, introduksjonen av atombomben, den kalde krigens start, opprettelsen av Nato og Korea-krigen fra start til slutt! Det er ikke noe som tyder på at menneskene i 2020 er noe flinkere til å spå om verdenssituasjonen så langt frem i tid enn hva de var den gang i 1930-årene. Kanskje hersker fred og fordragelighet, kanskje er verden kastet ut i kaos og krig – igjen.

Fem til 15 år frem i tid vil dessuten både regjering og storting ha vært skiftet ut flere ganger, slik at helt andre politikere vil sitte med ansvaret for å bruke nok penger og faktisk gjennomføre det som ble bestemt av deres forgjengere. Hvordan kan vi vite at fremtidens politikere er like opptatt av Forsvaret som de kanskje vil være av klima, vindkraft – eller utfordringer og oppfinnelser vi i dag ikke engang aner vil komme? Kanskje er de ikke spesielt imponert over sine forgjengere heller, og dermed slettes ikke vil følge opp det de bestemte. Det har skjedd før, for Forsvarets del senest på 1990-tallet.

Et annet stort problem var at langtidsplanen *manglet sammenheng* mellom regjeringens beskrivelse av en alvorlig sikkerhetspolitisk situasjon på den ene siden – og på den andre siden de konkrete forslagene (eller mangelen på slike) til hvordan Forsvaret skulle utvikles for å møte de alvorlige truslene. Det dreide seg om trusselen fra Russland og andre stormakter som Kina, ny våpenteknologi, cyberangrep og mange andre farer som var troverdig og presist beskrevet.

Grunnen til at det manglet en sammenheng, var at planen våren 2020 mest av alt var en *oppfølging* av vedtak Stortinget hadde fattet med de tre forrige planene, i 2008, i 2012 og sist i 2016. Ingen av disse tre planene tok utgangspunkt i en like alvorlig sikkerhetspolitisk situasjon som regjeringen beskrev i 2020. Forsvarsbudsjettet hadde riktignok økt med hele 25 % mellom 2015 og 2019, men det var mye på grunn av ekstrabevilgninger til å betale for F-35. Ekstrabevilgningen har de siste tre årene vært på 5 milliarder hvert år, og den skal etter planen stoppes så snart alle flyene er betalt.

Luftforsvaret var et viktig eksempel på denne manglende sammenhengen. Den sikkerhetspolitiske beskrivelsen i planen sa at nye langtrekkende russiske presisjonsmissiler utgjør en stor trussel ikke bare mot Luftforsvarets baser på Ørlandet og Evenes, men mot de fleste deler av Forsvaret. Det hjelper lite å ha tunge, slagkraftige hæravdelinger på Bardufoss hvis vognene knapt kommer seg ut av garasjene før de ødelegges av raketter som slår ned omtrent uten varslingstid. Dessuten er de mest folkerike byene i Norge helt ubeskyttet mot angrep fra luften, noe som vel burde ødelegge nattesøvnen for noen og enhver, i hvert fall hvis det drar seg til med konflikt i Norges nærområder.

For å beskytte både Forsvaret kapasiteter og landets befolkning trengs det langtrekkende luftvern mot de nye missilene. Å kjøpe inn slikt luftvern til Luftforsvaret vil koste omlag 20 milliarder, sies det i langtidsplanen, men det har ikke Forsvaret råd til på toppen av alt annet som står på handlelisten. Derfor sto det i langtidsplanen våren 2020 at slikt luftvern skulle regjeringen komme tilbake til i 2028 (det vil si den regjeringen som da måtte ha makten).

I den nye langtidsplanen som ble sendt fra regjeringen til Stortinget i oktober 2020 (Prop S 14 2020-21), som Stortinget nå har behandlet og besluttet, er fremdeles anskaffelsen av luftvern i det blå. Men den inneholder mer konkrete tiltak for årene 2021-2024, særlig for Hæren og Sjøforsvaret. Stortingets behandling av statsbudsjettet for 2021 viser dessuten at de tiltakene langtidsplanen foreslår i det første året av perioden (2021) faktisk er i nærheten av å kunne finansieres med de pengene Stortinget nå har satt av til Forsvaret for 2021: 64,5 milliarder, hele 3,5 milliarder mer enn i 2020. Om dette følges videre opp i 2022, 2023 og i 2024, slik at det brukes 8,3 milliarder mer i 2024 enn i 2020, som planen forutsetter, vet vi ikke. Det er opp til Stortinget å bestemme fra år til år, og de må blant annet finne ut hva de skal gjøre når de 5 årlige ekstramilliardene blir borte etter at alle F-35 er betalt.

Bortsett fra luftvernproblemet kommer Luftforsvaret godt ut av den nye langtidsplanen. Én sak er F-35 med tilhørende baser på Ørlandet og Evenes. Hele 1,3 milliarder skal det bygges for på Evenes i 2021. Helikoptre til Hæren, som skal etableres i en skvadron på Bardufoss, og nye helikoptre til spesialstyrkene, som skal legges til en skvadron på Rygge, er nytt for Luftforsvaret i høstens plan. Til dette kommer den meget viktige anskaffelsen av nye maritime overvåkningsfly, fem P8 Poseidon. Det første lander på norsk jord allerede i 2022 – og alle skal være på plass i 2023. Dette er en kapasitet som formidabelt styrker Norges overvåknings- og etterretningsevne. En evne som utgjør Norges kanskje viktigste bidrag til Nato og sikkerhetsgarantisten USA.

Høstens plan løste likevel ikke problemet med at langtidsplanen(e) i 2020 mest av alt er oppfølging av Stortingets vedtak tilbake i 2008, 20012 og 2016, og ikke et svar på dagens sikkerhetspolitiske situasjon. Det betyr at det haster for Forsvaret og Forsvarsdepartementet å komme i gang med en ny plan: Langtidsplanen som regjeringen skal legge frem i 2024 – hvis den kan vente så lenge.

Slik den sikkerhetspolitiske situasjonen ser ut i dag, er fire år veldig lenge. Om det blir før eller siden, må en ny plan uansett ha enten mye mer penger eller mye tøffere prioriteringer. Det er lite trolig at det blir mye mer penger. Det norske folk ser ut til å synes at 60-70 milliarder er mer enn nok sammen med alt annet de må betale for. Mange vil synes det er viktigere med en ny broforbindelse på Vestlandet enn en F-35 fra eller til! Da kan valget stå mellom nye ubåter *eller* langtrekkende luftvern – eller mellom en kraftig nedbygging av Hæren *eller* av kampflyvåpenet. Kanskje må det tradisjonelle nasjonale Forsvaret med hele spekteret av land-, luft- og sjømakt erstattes av en helt annen løsning i en internasjonal ramme?

Det er ingen risikabel spådom å si at dagens kadetter får nok av utfordringer å bryne seg på de neste tiårene. Det bør derfor ikke være spesielt oppsiktsvekkende å påstå at *det* viktigste Luftkrigsskolen kan gi fremtidens offiserer, er evnen til å tenke langt utenfor den berømte boksen og dermed bli i stand til å komme opp med helt nye ideer i utviklingen av Forsvaret.